
СПОРТИВНА МОРАЛЬ У ПОСТЕКЗИСТЕНЦІАЛІСТСЬКОМУ КОНЦЕПТІ «СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН»

Михайло Ібрагімов

Резюме. *Предпринимается попытка обозначить философско-мировоззренческие ориентиры концептуальной разработки теории спортивной морали как специфической формы общественного сознания. Спортивная мораль является разновидностью общечеловеческой морали и базируется на специфике профессиональной спортивной деятельности, что представляет сложную внутреннюю систему межличностных отношений, а также внешнюю структуру отношений спортсменов в культурах различного социума. Это предусматривает интериоризацию спортсменами и спортивными менеджерами норм и традиций, установок общественного поведения, присущих для субкультуры государственных, политических и общественных организаций. Спортивная мораль не только отражает общественные морально-этические нормы, а и манифестирует собственные принципы взаимоотношения между спортсменами как нормативное поведение людей в глобализованном мире. С точки зрения моральности тела, которое испытывает различные внутренние страдания от безмерных вожделений души, в физкультурно-спортивной двигательной активности, благодаря моральным императивам, разрешается конфликт души и тела.*

Ключевые слова: *спорт, профессиональная мораль, культурологический поворот, моральное тело.*

Summary. *You are trying to identify the philosophical and ideological orientation of the conceptual development of the theory of sports ethics as a specific form of social consciousness. Sports ethics is a kind of universal morality based on the specifics of a professional sports activity, which represents a complex internal system of interpersonal relations, as well as the external structure of the relationship of athletes in various cultures of society. This involves internalization of the athletes and sports managers traditions and norms of social behavior and attitudes inherent to the subculture of public, political and social organizations. Sport not only reflects the morality of public moral and ethical standards, and manifests its own principles and the relationship between athletes as normative behavior in globalizovanom world. From the point of view of the morality of the body, which is experiencing a variety of internal suffering from immense desires of the soul, in sports and sports physical activity due to moral imperatives are allowed to conflict of body and soul.*

Key words: *sports, professional ethics, cultural twist, moral body.*

Постановка проблеми. Одним із видів загальнолюдської моралі є спортивна мораль, сутність якої зумовлена специфікою професійної життєдіяльності спортсменів та людей, які задіяні в інфраструктурі спортивної діяльності та передбачає традиції, звички, норми, принципи, засоби й цілі, що складають зміст морально-професійних приписів у їх відносинах між собою і навколишнім середовищем у вигляді категорій спортивної професійної етики.

У наведеному визначенні спортивна професійна етика постає як певна система теоретичних знань, спрямована на вдосконалення моральних норм, категорій і приписів, моралізаторських настанов, якими мають керуватися спортсмени у взаєминах між собою й іншими окремими індивідами, їх колективами та соціальними інституціями. В чому ж полягає специфіка спортивної професійної етики, яка не тільки відображає існуючі в тому чи іншому суспільстві морально-етичні норми, а й манифестує власні принципи взаємин між спортсменами як нормативну поведінку людей у глобалізованому світі?

Щоб відповісти на поставлене питання, наголосимо на п'ятьох моментах.

По-перше, спортивна професійна етика не є якимсь новоутворенням у культурі, а є лише різновидом серед інших професійних етик: лікарської, інженерної, бізнесової, педагогічної, журналістської, наукової тощо. «Професійна етика не формує нові принципи або нові поняття моральної свідомості, а лише «приспосовує» загальнолюдські моральні принципи, етичні поняття до специфічних сфер життя людини», – констатують українські філософи, наголошуючи на філософсько-світоглядній сутності різноманітних етичних знань [15, 9].

По-друге, для розкриття специфіки спортивної етики необхідно визначити місце її в духовному континуумі сучасної філософської культури, оскільки фізична культура, в тому числі і спорт, є складовими загальної культури, яка на зламі тисячоліть у перехідних, трансформаційних умовах знаходиться у стані пошуку онтологічних основ. Під тиском цивілізаційних зрушень культура втратила нормативне значення як ідеа-

лу, який орієнтує людей в їх ціннісних орієнтаціях, а тому фізична культура також перебуває певній кризовій ситуації. Не справдились сподівання, що поклалися на науку, у її висвітленні шляхів суцільнопрогресивного сходження людства до щасливої мети благополуччя. «З одного боку, безпрецедентні, очевидні та беззаперечні досягнення сучасної науки і техніки надають можливість визначення XXI ст. «добою знань, інформації та комунікації», а з іншого – позначене різноманітністю впливів глобалізації, воно й надалі переконує в тому, що наука і техніка з надії на прогрес людства все більше й більше перетворюються на одну з надзвичайних загроз для нього» [15, 4].

По-третє, під впливом диференційно-інтегративних процесів, що відбуваються в науці, склалась ціла низка прикладного етичного знання, що веде до розмежування функціональних особливостей різноманітних етик («біоетика», «зооетика», «екоетика», «космоетика», «інформаційна етика», тощо) на емпіричному, теоретичному та прикладному рівнях, а тому концептуалізація спортивної професійної етики у філософсько-спортивному дискурсі постає нагальною теоретичною і практичною проблемою. Етика як теоретичне вчення про мораль не тільки розпорошується у своїх намаганнях охопити багатовекторність стосунків людини із власним і навколишнім світом, що сама мораль і моральність підлягають релятивній невизначеності й втрачають свій цілісно корегуючий сенс в «культурі свідомого самовизначення людського суб'єкта» (М. Кисельов).

По-четверте, ускладнює концептуальну розробку теоретичних засад професійної спортивної етики те, що фізкультурно-спортивна діяльність має надзвичайно складну систему відносин як у внутрішній структурі, так і в структурі соціальних зв'язків із політичними, державними, громадськими організаціями і міжнародними установами, а це, в свою чергу, передбачає інтеграцію спортсменами і спортивними діячами норм і приписів суспільної поведінки, характерної для субкультури окремого соціуму. Головне – об'єктивні тенденції політизації, комерціалізації і пов'язаної з ними криміналізації призводять до безпорадності у протистоянні з негативними деформаційними явищами, які відбуваються у спорті вищих досягнень і в педагогічному процесі фізичного виховання. Спортсмен як основний фігурант спортивної діяльності залишається незахищеним ані у моральному, ані у правовому полі.

По-п'яте, розгляд практичних проблем, що накопичуються в світі навколо і в середовищі спортивної сфери життя, в основному декларується вченими, сумлінними діячами спорту, громадськими і державними установами. Благородне за змістом гасло – «спорт поза політикою», акули бізнесу

намагаються на практиці перетворити в принцип «спорт поза мораллю». Спекулюючи на притаманній спортсменам жазі до перемоги, їх відчайдушній самовідданості улюбленій справі, організатори спортивних змагань, окремі тренери, медики та різноманітні менеджери, які наживаються на таланті спортсменів, нехтують їх людською гідністю, особистісними якостями і використовують як товар, що купується і продається, схилиючи при цьому їх до допінгової самопожертви.

Парадоксальність ситуації полягає в тому, що філософи-етики почасти обходять болючі проблеми фізкультурно-спортивної діяльності, залишаючи їх на відкуп фахівцям, чим не створюють з боку суспільної думки відповідної реакції на тіньові сторони «світу спорту», а суцільними пафосними реляціями надають йому «медвежу послугу». Спорт не виокремлене із суспільства видовишно-розважальне явище, а сфера суспільної життєдіяльності, що підлягає багатофункціональному культурологічно-ціннісному (аксіологічному) виміру для людини. В їх ціннісній орієнтації на здобутки цивілізації визначальну роль відіграють світоглядні мотивації до дії, які завжди мають морально-етичні параметри. Оцінка значущості фізкультурно-спортивної діяльності в суспільстві залежить від світогляду суб'єкта оцінювання, а оскільки людина є особою моральною (І. Кант), то її судження спрямовані на дії, які призводять до добрих чи негідних вчинків. Останнє – галузь прикладної спортивно-професійної етики, що вивчає світоглядно-етичну мотивацію особи спортсмена в системі його життєвих координат. «Розуміння значущості морально-виховної роботи зі спортсменами, вміння успішно використовувати в ній конкретні прийоми й навички покликана допомогти спортивна етика, яка вивчає специфіку виявлення моралі в умовах спілкування спортсменів, тренувальної роботи з ними і в умовах спортивних змагань», – пише російський педагог М. Й. Станкін [14, 3].

Отже, теоретична й практична актуальність розгляду проблеми визначення специфіки спортивної моралі і, відповідно, вчення про неї у спортивній професійній етиці зумовлене рядом об'єктивних причин. Професійна етика філософами розглядається як концепт культури, що в сучасному середовищі «інформаційно-технологічного суспільства» важливо для розуміння культурологічної цінності фізичної культури (фізичного виховання і спорту) у їх визначенні як «соціокультурного феномену». Виникає питання: який філософсько-культурологічний, світоглядний зміст вкладається у поняття «спортивна професійна етика» в контексті традиційних і сучасних постмодерністських імплікацій?

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє констатувати, з одного боку, наявність різ-

номанітної літератури, в якій йдеться про гуманістичну сутність фізкультурно-спортивної діяльності і суперечливе втілення її в життя, а з іншого – відсутність концептуально-цілісного філософсько-світоглядного аналізу розгортання її як соціокультурного феномену в концепті філософії спорту, хоча певні розвідки в цьому напрямі проводяться.

Вчені у галузі фізкультурно-спортивного виховання стурбовані глибокою кризою щодо стану здоров'я учнівської молоді, тому багато уваги приділяють вивченню культурно-оздоровчого потенціалу фізичної культури і серед різноманіття «концептуальних підходів» в освітянських програмах фізичного виховання називають «філософсько-культурологічний підхід». «До утилітарного розуміння фізичної культури тепер додається її гуманітарна сутність – до блоку фізичних якостей і рухових здібностей додаються знання, потреби, мотиви, інтереси та світоглядні особливості, базуючись на яких повинні відбуватись біосоціальні зміни особистості, на основі використання філософсько-культурологічного підходу до розгляду феномену фізичної культури», – зазначають Т. Круцевич, О. Томенко [8, 50].

Аналізуючи літературу з педагогіки фізичного виховання, вчені А. Цьось і Г. Гац зазначають, що, наприклад, у діагностиці методик педагогічної діяльності вчителя фізичної культури «велика кількість невирішених питань породила значну чисельність локальних досліджень, часто не об'єднаних єдиною кінцевою метою і загальним дослідницьким задумом, а також таких, які не торкаються, як правило, концептуальної сторони проблеми. Висновки та рекомендації цих праць, часто мають суперечливий характер» [3, 34].

Розглядаючи організовану рухову активність як провідний тип діяльності у формуванні моральних якостей особи дитини (на прикладі дошкільнят), педагоги Н. Пангелова, І. Дорошенко зазначають про те, що «аспекти фізичного виховання вивчаються, головним чином, з позицій їх впливу на фізичний розвиток, рухову активність, стан здоров'я дошкільнят, а як база морального виховання вони досліджуються недостатньо», тоді як у дошкільному віці «розвиваються такі моральні якості, як почуття власної гідності, сорому, обов'язку» [13, 21].

Можна навести багато прикладів, де морально-етична проблематика у фізичному вихованні актуалізується як центральна проблема, не кажучи вже про спорт, де морально-культурологічні цінності історично були об'єктом «схрещення філософсько-світоглядних списів». У спорті як своєрідному виразнику ідеалів епохи відлунювались усі її перипетії гуманістичного і дегуманістичного змісту.

Професор М. Дутчак вказує на те, що спорт володіє значним гуманістичним потенціалом, що найбільш глибоко розкривається у спорті для всіх. Серед причин, які не дозволяють розкрити морально-виховний потенціал спорту, називає девальвацією естетичних та інших духовних цінностей у спорті, передусім, у спорті вищих досягнень. «На перший план виходять цінності, пов'язані з досягненням матеріальних благ, слави, переваги однієї людини над іншою, однієї нації (країни) над іншою тощо. Домінуючим орієнтиром для спортсменів постає гасло «Перемога будь-якою ціною!». Реальна гуманістична цінність сучасного спорту значно нижча того потенціалу, тих можливостей, якими взагалі володіє спорт» [5, 94]. Причини зниження гуманістичного потенціалу спорту в сучасному суспільстві має пояснити філософія спорту, виходячи із загальних тенденцій розвитку культури.

Більше 30-ти років тому відомий вчений С. Гуськов журився з приводу зростаючої привабливості професійного й тієї ганьби, якою оточували любительський спорт. Захоплюючись астрономічним заробітком спортсменів-професіоналів, радянські ідеологи всіляко намагалися принизити в очах суспільної думки досягнення любителів. Він писав: «Значительно изменилась и концепция спортсмена-любителя за почти 100-летнюю историю олимпийского движения. А вот восприятие идеала спортсмена-любителя, у многих осталось старым, даже у тех, кто знаком с этими изменениями, ... » [4, 5]. Всупереч сподіванням С. Гуськова сучасний спорт, по суті, став увесь професіональним і жвавою ареною для різноманітних бізнес-структур з усіма позитивними і негативними морально-етичними наслідками.

Не вгамовуються пристрасті щодо ідеалів олімпізму, завдяки яким стало можливим вести мову про нього як про філософію життя. В роботах українських вчених В. Платонова, М. Булатової, С. Бубки та інших досліджується широкий історико-культурологічний спектр олімпізму в контексті соціально-політичних та матеріально-економічних змін, що відбувалися [12, 8]. При цьому вони постійно аналізують систему філософсько-моральних координат кожної історичної епохи, де Олімпійські ігри відігравали конструктивну або руйнівну роль в історичному прогресі. «Олімпійський спорт – один із визначальних соціальних феноменів сучасності. Він є не лише важливою складовою сфери спорту будь-якої країни, а й чинником, який може внести позитивні зміни у життя суспільства» [1, 75].

Але з давніх часів Олімпійський рух викликає неоднозначні погляди на його сутність. Оскільки в сучасних умовах «олімпізм став однією із головних сил тотальної, наскрізної, і головне – абсо-

лютно добровільної глобалізації, у якій є сторона, що знаходиться завжди в тіні», російський культуролог О. Киласов, якому написав ці рядки, називає олімпізм «околькованим спортом» (рос.), який обслуговує амбіції держав-нації, що потребують постійної демонстрації своєї зверхності у глобальному масштабі» [9, 8, 20].

Негативістське ставлення до спорту має свої історичні традиції в зарубіжній духовній атмосфері, де ще й до нині голоснішає знищуюча критика ідей засновника філософії олімпізму П. де Кубертена: «Среди всех сил, движущих современным миром и обогащающих человечество, – писал он, – нет, на мой взгляд, такой, на которую мы можем положиться больше, чем на спорт. Это сила, которая отвечает всем современным нуждам» [17, 70]. Одні дослідники вважають його ідеї такими, що надихають нове покоління конструктивним оптимізмом, а інші – застарілими, що не мають ніякої цінності в теперішній час.

Протилежну думку висловлює У. Морфорд, вважаючи, що ідеологія оновлення олімпізму П'єра де Кубертена не відповідає сучасним реаліям, пережитком вікторіанської епохи, що має вигляд «мішанини із мертвої ідеології, історичних фальшувань і благоговійного прихильництва перед лицарем-любителем» [11, 21–27].

Отже, навіть фрагментарний огляд літературних джерел свідчить, що морально-етична проблематика у фізкультурно-спортивній діяльності ніколи не була поза увагою вчених і публіцистів, але в основному зосереджувалась у гуманістичній сфері оцінювання її сутності і номінувалася в назві «філософсько-культурологічний підхід», який почасти отожднюється із поняттям аксіології (В. Столяров). Принагідно зазначимо, що поняття «аксіологія» як вчення про цінності, включає не тільки психологічні виміри ціннісних орієнтацій різних категорій населення на фізичну культуру й спорт, а й світоглядні орієнтири того, хто оцінює, як оцінює і що цінує в ній у широкому спектрі людського буття. Як натяк на світоглядну позицію у визначенні аксіології її засновник Г. Ріккерт зазначав, що цінності самі мають бути оцінені. Додамо – з позицій філософсько-моральних параметрів, що ще не реалізовані у фізкультурно-спортивній галузі знань. Настав час виокремити морально-етичну проблематику фізичної культури в самостійний напрям у міждисциплінарній галузі знань «філософії спорту», а також більш чіткіше визначити власне філософську, як цілісно концептуальну складову, спортивної професійної моралі й етики. З даної статті розпочинаємо морально-гуманістичний дискурс у системі фізкультурно-спортивного наукознавства, розглядаючи спортивну мораль як сферу філософсько-світоглядних міркувань.

Мета дослідження – на основі екзистенційно-феноменологічного варіанта філософії спорту позначити місце спортивної моралі й відповідної професійної етики в концепті розуміння спорту як соціокультурного феномену, щоб привернути увагу фахівців до подальшої розробки цілісної системи знань про них.

Для реалізації поставленої мети зосередимо увагу на двох моментах: 1) на основі позначення основних тенденцій у сучасній культурі визначити морально-етичну проблематику в ній, що впливає на формування спортивної моралі та відповідної професійної етики (завдання даної статті); 2) із всієї сукупності категоріального апарату, який ще очікує свого розробника, піддамо філософській інструменталізації висхідні поняття «спортивної доброчинності» та «спортивної злості» (завдання наступної статті).

Обраний напрямок дослідження включено в комплексну науково-дослідницьку програму Національного університету фізичного виховання і спорту України «Особливості гуманітарного дискурсу в спорті й фізичному вихованні» (держреєстраційний номер 0108U000908).

Результати дослідження та їх обговорення. У визначенні філософських витоків спортивної моралі зазначимо: у пошуках її концептуальної цілісності і тих одночасно стимулюючих, а також деформуючих її процесів, відправну точку пояснення сутності сучасної спортивної моралі може бути знайдено в концепті розуміння спорту як соціокультурного феномену.

Термін «соціокультурне» в соціологію вперше було введено П. Сорокіним, котрий вважав, що соціокультурним кожне явище може стати у випадку значущої взаємодії двох і більше індивідів, коли така взаємодія передбачає три необхідних компоненти: суб'єкти взаємодії; значення, цінності й норми, завдяки усвідомленню їх індивідами вони обмінюються між собою; матеріальні артефакти як рушійні сили й провідники, за допомогою яких об'єктивуються і соціалізуються нематеріальні значення, цінності й норми.

Спортивна діяльність у внутрішній системі функціонування відповідає усім вимогам наведеного визначення, бо поєднання є взаємодією суб'єктів змагальної діяльності, та маніфестує ідею спорту, яка полягає в тому, що він створює знаки, норми, цінності, а завдяки талановитому обдаруванню спортсменів створює тілесний спектакль видовищної гри, що *декомпенсує* нереалізовані внутрішні приховані й відверті потяги глядачів, вгамовує несамовитість людської природи і насолоджує плоть омріяним успіхом перемоги самозакоханого «Его», створює ілюзію успіху або імітує потрясіння від невдачі. Спорт – це штучна сублімація неусвідомленого інстинкту людини

до самозбереження, самовдосконалення, самовідновлення та умовної самодостатності особистості спортсмена, є водночас декорацією трагедії й комедії людської самотворчості життя.

Отже, спорт *інсценує* соціальну дійсність, а спортивне тіло виступає «нематеріальним артефактом» у системі морально-етичних координат добра і зла, що як Абсолюти мають філософсько-світоглядні зміст і смисл у визначенні граничних основ буття і, відповідно, спрямовують різноманітні концептуальні підходи в пізнавально-перетворюючій та практичній діяльності людини. Спортивна мораль як специфічний вид суспільної за формою моральної свідомості належить до теоретичної філософії, а професійна спортивна етика «як *прикладна етика*» – до практичної філософії.

Попередньо зауважимо відносно «концептуальності підходів»: структуралістська методологія, яка у фізкультурно-спортивній галузі знань з моменту її виникнення панує й до цього часу, не дозволяє, крім довільного використання терміна, розкрити його смисловий зміст. Екзистенційно-феноменологічна методологія, на відміну від наукового аналізу, що характеризує **зміст**, основним своїм завданням вбачає з'ясування його **смислу**, тобто *доцільності* для індивідуальної людської діяльності. Наука покликана розкривати загальні *закономірності* розвитку соціуму або тих чи інших сторін навколишньої і внутрішньої природи людини, а філософія як «найбільш загальна наука» (Арістотель), передбачає чітке визначення висхідних і кінцевих параметрів людського буття, а тому в фізкультурно-спортивній літературі, як і в багатьох сучасних наукових теоріях, міститься переважно безсистемний перелік типів, моделей, підходів, принципів, методик тощо. Це ознака часу поглибленого проникнення у підвалини людського буття через диференціацію наукового знання, що позначилось у культурі на «мозаїчності» її картини (А. Моль) і розгубленості сучасної людини перед невизначеністю філософсько-світоглядних орієнтирів. Свідченням цього є постмодерністська культура і філософія постмодерну, яка не тільки не уявляє собою традиційні її претензії на створення *цілісного* світовідчуття, а навпаки – занурюється в нетрі безсистемного конструювання окремих його частин, відблисків у захмареному символами світі шматків природно-натуральної її величі, формуючи «паталогічне споглядання» (Я. Буркгард). «Через руйнацію природно-культурної настанови культура втрачає самозрозумілість», – пише відомий феноменолог Б. Вандельфельс [2, с. 13].

Ахіллесовою п'ятою у вивченні людської моральності є намагання розглянути основні її компоненти розрізнено, по елементах, по категоріях, поняттях і принципах у межах *наукової онтоло-*

гії, а тому й інтерпретувати їх у сфері духовності, де не може бути однозначних визначень, а для виправдання своїх вчинків існує лише цільова «підбірка» висловлювань емоційно нестійких уподобань людини.

Варто зазначити, що філософсько-екзистенціалістський світоглядний підхід означає не лише «*науковий аспект*», а й «*дискурс*», який передбачає розмірковування автора щодо доцільності використання тих чи інших методів аналізу, що дозволяє назвати його методологію, в той час як емпірично-прикладна наука базується на коментуванні конкретно-фактичної корисності методик у спеціалізовано вузькій сфері їх практичного застосування. Термін «світогляд» роз'єднує різні філософські вчення, що в кінцевому результаті визначають сутність методології як системи методів, а тому термін «філософсько-культурологічний підхід» в абстрактному значенні нічого не означає, оскільки не існує всезагальної філософської теорії.

На такий статус претендували раціоналістична тенденція філософствування і марксизм як її завершальний етап, а, враховуючи вище названий поворот у культурі, в нагоді може знадобитись феноменологічний підхід, а точніше метод *феноменологічної редукції*, що передбачає з'ясування початкового смислу понять, тобто такого погляду, що пронизує пласти історичних нашарувань у пам'яті і звільняє її від запаморочення, що сталося завдяки довільним логічним композиціям (седиментація смислу).

Змістовного пояснення терміна «постмодерн» ніхто не може дати, крім ідентифікації його з терміном «сучасність», бо те що ми називаємо постмодерном являє собою протилежно різноманітні течії: від традиційних, у вигляді «неомарксизму», «постекзистенціалізму», «логічного структуралізму» до аналітичних спроб застосування філософії у конкретних науках – «філософії лінгвістики», «філософії археології», «філософії психіатрії» тощо, які не визнають смислу існування самої філософії у розпорошеній науковій картині світу, аж до таких напрямків, як «філософія археоавангарду», яка вважає призначення філософії не у дослідженні соціально-практичних проблем, а у її пошуках смислу в нечестивих блуканнях «*заумі як засобу спасіння від божевілля*» (Ф. Гіренк).

Соціально-цільове призначення культури постмодерну – маніпулювання свідомістю епохи, що відповідає інтересам тих держав-лідерів, які очолюють глобалізаційні процеси. «Це нові, все більш витончені форми панування, контролю, маніпуляції здійснюються за допомогою філософії, соціальних та природничих наук, які створюють необхідну для цього техніку та «наукове обґрунтування», – стверджує відомий дослідник філософії

постмодернізму В. І. Ярошовець [16, 41]. У такому контексті «спортивне тіло» і, відповідно, спортивна культура, що включає в себе й спортивну мораль, професійну спортивну етику, витверезує трансверсальне (викривлене) мислення й повертає його в русло пошуку розуміння основ буття і його смислу (феноменологічна онтологія).

Сьогодні намічається помітний поворот у філософії культури від раціонально-фундаменталістських її амбіцій до пошуку і висвітлення культурно-природничих її настанов, де мостом поєднання природи і культури є людське тіло [2, 19]. Розглядаючи тіло як другу природу, розмови про культуру пролягають у площині окультурення природи людини, тобто її тіла. «Оскільки людські вчинки можуть бути природними, але не бути при цьому зумовленими природою» [2, 16], то у фізичній культурі це може бути позначено в розрізненості і взаємозв'язку «тілесного навчання» та «фізичного виховання» [6].

В нашому контексті це говорить про моральність тіла, зумовлену вродженими і здобутими якостями особистості. Професор В. Косяк говорить про «багатолику тілесність», яка може предствалитись в іпостасях «внутрішнього тіла» як різноманітність внутрішнього тілесного досвіду людини, в реакціях, захопленнях, здатності до самоконтролю і самоуправління, що відрізняє людей один від одного у різному соціокультурному статусі. Він пише: «И страсти мира люди познают, приемля их или отвергая, любя их или ненавидя всей своей «мудрой страстной плотью», поскольку мир познается не только «умом холодным», но и напряженной эмоциональностью и горячей чувствительностью» [7, 151]. Тіло прагне насолоди в просторово обмеженому бутті, якою є тілесна конституція (Епікур), душа – безмежного задоволення і відчайдушних втіх (Демокрит), незважаючи на часову корозію тіла. З цього дисонансу беруть початок усі людські біди і негаразди. Орієнтація на людські вчинки також не виключає страждання, оскільки «метафізика статі не зупиняється навіть перед технологією» [2, 17].

У східній парадигмі культури усталеність буття вбачалась у тому, що моральність притаманна всьому природному як сила, що робить все існуюче цілісним. У Конфуція – це сила Неба і Дух давнини, моральна сила Добра, перероджена суспільними чварами в невігластво Злого духу, котрий необхідно кожній людині завдяки мудрості, частки «шень» (навчання і виховання) витруювати із себе.

В західній традиції відсутні поняття «виховання» та «педагогіка» в цілому, а тому ніколи не йдеться про поєднання навчання й виховання, натомість і про фізичну культуру в педагогічному процесі, хоча останніми десятиліттями спостеріга-

ються зрушення у ставленні до фізичного виховання як способу збереження здоров'я, а також переосмислюються ідеали грецької Пайдеї. У сучасній вітчизняній ойкумені, яка належить до східної парадигми культури, в бездумній гонитві за західно-європейськими цінностями, швидше запозичуються їх цивілізаційні хвороби у ставленні до фізичної культури, аніж прогресивний досвід.

Спортивна діяльність розгортається в різноманітних соціальних спільнотах, а тому парадигмальні виміри східної і західної культур позначаються на її сутності як способу культивування тіла, його оцінювання і смислу: в західному стилі, про який найбільше йде мова, основну смислову вісь складає публічність, видовищність, показовість, боротьба за першість, за перевагу сильнішого, а у східному стилі спорту, де переважає етносport, виражається розважальна природна грайливість людської природи, акцентуються колективістські почуття, рівноправність, етнічна самобутність, дотепність, відсутність лідерства як переваги однієї людини над іншою.

Своєрідність способу культивування тіла визначає його моральні виміри в суспільстві, чесноти, які він пропагує в контексті спортивної культури, будучи, з одного боку, показником, виразом тих моральних цінностей, які панують в дану епоху, а з іншого – створює нові цінності, що символізують поступальний чи регресивний процес певного соціуму і змін, що відбуваються в його менталітеті під тиском глобалізації. Спорт також відображає ті зрушення, які відбулися під дією тиску в розгортанні загальної культури, – від «елітарної» до «масової»: від спорту вищих досягнень (як елітарної форми фізичної культури), з яким у вітчизняній свідомості традиційно асоціюється загальне поняття «спорт», до адаптивного, кондиційного, юнацького, «спорту для всіх» (як масової форми спортивної культури). Але при будь-яких варіаціях спорт, при його різноманітних модифікаціях, не може розглядатися поза проблемою культури тілесності, яка має широкий простір філософування.

Моральні настанови тіла, яке своєю фізіологічною будовою належить інтимному середовищу соматичного буття особи людини, що в науці іменується як «психосоматична даність», протистоїть жазі вседозволеності душі, якій тіло підлегло. Конфлікт душі і тіла створює емоційно-чуттєве напруження, яке сублімується у спорті, фізичному вихованні, через фізично-рухову активність гармонізуються стосунки людини з навколишнім світом і вона вгамовує свої потяги через обмеження завдяки моральним імперативам. У цьому полягають сутність спортивної моралі і її стабілізуюча роль у розвитку загальної культури людства. «При помощи индустриальной цивилизации

сущность человеческой страсти (а спорт и есть страсть, существующая в форме состязательности) осуществляется не только в своей целостности, но и во всей своей человечности» [10, 168].

Висновки: 1) поняття «цілісність» і «людяність» мають спільну основу – «тілесність», як широку характеристику світу на противагу терміну «духовність». Ці два поняття концентруються в понятті «людське тіло», а його культивування в межах розвитку східного й західного парадигмального виміру культури, формує «ідею спорту» як еталонного виду фізичної культури; 2) у філософській інструментарій спорт інкорпорується у концепті «соціокультурний феномен», де морально-етична компонента створює *цілісну* єдність

спортивної діяльності як видовищної грайливої змагальності (соціальна філософія) та *людяність* як особистісне втілення творчої сутності спортсмена (екзистенційна антропологія); 3) спортивна мораль як специфічна форма суспільної свідомості, пронизує всі сторони «буття спорту», є основною константою у спорті як видовищній змагально-ігровій інсценізації сутності людини. Спорт, будучи проєкцією культурних смислів, у сучасних умовах актуалізує природно-духовну цілісність людини у світі.

Перспективи подальших досліджень. У наступній статті продовжимо дискурс щодо сутності спортивної моралі та розмірковування про спортивну професійну етику.

Література

1. Бубка С. Н. Соціальна спрямованість економічних програм у сучасному олімпійському спорті / С. Н. Бубка // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2011. – № 4. – С. 75–78.
2. Вальденфельс Б. Міркування щодо генеалогії культури / Б. Вальденфельс // Філософ. думка. – 2009. – № 1. – С. 13–26.
3. Гац Г. О. Характеристика діагностичних методик у педагогічній діяльності вчителя фізичної культури / Г. О. Гац, А. В. Цьось // Фіз. виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / укл. А. В. Цьось, С. П. Козібродський. – Луцьк: Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. – № 3 (15). – 115 с.
4. Гуськов С. И. Любитель или профессионал? / С. И. Гуськов // Физ. культура и спорт. – М.: Знание, 1988. – № 1–2.
5. Дутчак М. В. Спорт для всіх в Україні: теорія та практика / М. В. Дутчак. – К.: Олімп. л-ра, 2009. – 279 с.
6. Ібрагімов М. М. Вітчизняні традиції та європейські цінності у тілесному навчанні та фізичному вихованні / М. Ібрагімов, Д. Петрович // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Сер.: Фіз. виховання і спорт. – 2013. – Вип. 10. – С. 5–11, 114.
7. Косяк В. А. Многоликая телесность / В. А. Косяк // Практ. філософія. – 2008. – № 1.
8. Круцевич Т. Неспеціальна фізкультурна освіта учнівської молоді: концептуальні підходи до розгляду / Т. Круцевич, О. Томенко // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2009. – № 3.
9. Кыласов А. В. Окольцованный спорт. Истоки и смысл современного олимпизма / А. В. Кыласов. – М.: АИРО-XXI, 2010. – 328 с.
10. Лукьянов А. В. Спорт как социально-ценностная система / А. В. Лукьянов, Н. Ю. Мазов // Философия и общество. – 2008. – № 2.
11. Морфорд У. Р. Олимпизм – пережиток викторианской эпохи / У. Р. Морфорд // Междунар. спорт. движение: экспресс-информация. – М.: ЦООНТИ-ФИС, 1987. – Вип. I.
12. Олимпийский спорт: в 2 т. / В. Н. Платонов, М. М. Булатова, С. Н. Бубка [и др.]; под общ. ред. В. Н. Платонова. – К.: Олимп. лит., 2009. – Т.1. – 736 с.
13. Пангелова Н. Організована рухова активність як провідний тип діяльності у формуванні моральних якостей особистості дошкільників 5–6 років / Н. Пангелова, І. Дорошенко // Спорт. вісн. Придніпров'я. – 2012. – № 1.
14. Станкин М. И. Этика спортивного педагога / М. И. Станкин // Новое в жизни, науке, технике. Сер.: Этика. – М.: Знание, 1983. – № 12. – 64 с.
15. Теоретичні проблеми сучасної етики: навч. посіб. / [А. М. Єрмоленко, Г. Д. Ємельяненко М. М. Кисельов, П. А. Кравченко та ін.]. – Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2012. – 232 с.
16. Ярошовець В. І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму: підручник / В. І. Ярошовець. – К.: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2008. – 263 с.
17. Vialar P. Pierre de Coubertin (I): The Man – The Games // Report of the 2nd Summer Session of the IOA. – Athens, 1962.

References

1. Bubka S. N. Social orientation of economic programs in the modern Olympic sports / S. N. Bubka // Theory and methods of physical education and sports. – 2011. – N 4. – P. 75–78.
2. Valdenfels B. Reflections on the genealogy of culture / B. Valdenfels // Filosofska dumka. – 2009. – N 1. – P. 13–26.

3. *Hats G. O.* Characterization of diagnostic techniques in pedagogical activity of physical education teacher / G. O. Hats, A. V. Tsos // Physical education, sport and health culture in modern society: coll. scient. paper of Lesya Ukrainka Volyn Nat. Univ. / Composed by A. V. Tsos, S. P. Kozibrodskyi. – Lutsk, Lesya Ukrainka Volyn Nat. Univ., 2011. – N 3 (15). – 115 p.
4. *Huskov S. I.* Amateur or professional? / S. I. Huskov // Physical culture and sport. – Moscow: Znanie, 1988. – N 1–2.
5. *Dutchak M. V.* Sport for all in Ukraine: theory and practice / M. V. Dutchak. – Kiev: Olympic literature, 2009. – 279 p.
6. *Ibrahimov M. M.* National traditions and European values in a bodily learning and physical education / M. Ibragimov, D. Petrovich // Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskogo natsionalnogo universytetu im. Lesi Ukrainky. Ser.: Physical education and sport. – 2013. – Iss. 10. – P. 5–11, 114.
7. *Kosiak V. A.* Multifaced corporeality / V. A. Kosiak // Praktychna filozofia. – 2008. – № 1.
8. *Krutsevych T.* Non-special physical education for students: conceptual approaches to consider / T. Krutsevych, O. Tomenko // Theory and methods of physical education and sports. – 2009. – N 3.
9. *Kylasov A. V.* Ringed sport. Origins and meaning of the modern Olympism / A. V. Kylasov. – Moscow: AIRO-XXI, 2010. – 328 p.
10. *Lukianov A. V.* Sports as a socio-axiological system / A. V. Lukianov, N. Yu. Mazov // Philosophy and society. – 2008. – N 2.
11. *Morford U. R.* Olympism as a relic of the Victorian era / U. R. Morford // Internat. sports movement: express-info. – Moscow: TSOONTY-FIS, 1987. – Vol.1.
12. *Olympic sport: in 2 vols.* / V. N. Platonov, M. M. Bulatova, S. N. Bubka [et al.]; gen. ed. V. N. Platonov. – Kiev: Olympic literature, 2009. – Vol.1. – 736 p.
13. *Panhelova N.* Organized physical activity as a leading type of activity in shaping the moral qualities of preschool children aged 5–6 years / N. Panhelova, I. Doroshenko // Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. – 2012. – N 1.
14. *Stankin M. I.* Ethics of sport educator / M. I. Stankin // New in life, science and technology. Series: Ethics. – Moscow: Znanie, 1983. – N 12. – 64 p.
15. *Theoretical problems of modern ethics : text book* / [A. M. Yermolenko, G. D. Yemelienko, M. M. Kiseliov, P. A. Kravchenko et al.]. – Poltava: PNPV im. V. G. Korolenko, 2012. – 232 p.
16. *Yaroshovets V. I.* History of philosophy : from structuralism to postmodernism : a textbook / V. I. Yaroshovets. – K.: Publ. center «Kyivskiy Universitet», 2008. – 263 p.
17. *Vialar P.* Pierre de Coubertin (I): The Man – The Games // Report of the 2nd Summer Session of the IOA. – Athens, 1962.